

K teorii velení vojskům PVO

Redakčně zpracovaný a zkrácený článek plukovníka G. V. Teljatnikova, doktora filozofických věd, profesora, a plukovníka Ch. I. Lejboviče, doktora vojenských věd, profesora, uveřejněný v sovětském časopise „Vojennaja mysl“ č. 4/1981.

Velení hrálo vždy důležitou úlohu při realizaci možností vojsk. Na zvlášť velkém významu nabývá však v období zásadních změn, které probíhají v důsledku vlivu vědeckotechnické revoluce v prostředcích a způsobech ozbrojeného zápasu. Tendence narůstání úlohy velení se nejvýrazněji projevila v procesu rozvoje vojsk protivzdušné obrany. Činnost těchto vojsk se vyznačuje velmi rychlým průběhem, velkým prostorovým rozmachem a bezmála úplnou nemožností napravit nepřesnosti

v plánování a chybná řešení v průběhu bojů a sražení. Proto je zcela zákonité, že nepřetržitě zdokonalování systémů a metod velení se stalo jedním z hlavních směrů zvyšování bojové pohotovosti vojsk protivzdušné obrany.

Autoři se snaží v rámci obecné teorie bojového použití a výstavby vojsk PVO zdůvodnit význam dalšího rozvoje dílčí teorie velení a ukázat v hlavních rysech některé její zásady.

Analýza požadavků praxe, úrovně získaných znalostí a mnoholetých zkušeností při zdokonalování velení vojskům PVO svědčí o tom, že v současné době existuje možnost a nutnost zobecnit jak teoretické zásady, tak závěry z praxe v rámci dílčí (vlastní zejména danému druhu ozbrojených sil) teorie velení vojskům PVO. Jejmi hlavními úkoly jsou rozpracování vědecky zdůvodněných návodů k zabezpečení vysoké efektivity velení silám a prostředkům PVO na všech stupních a stanovení způsobů jeho dalšího zdokonalování. Přitom hlavní pozornost se soustřeďuje na zkoumání metod z činnosti velitelů, politických a dalších orgánů velení k udržování vysoké bojové pohotovosti vojsk, především bojové činnosti a řízení vojsk PVO při plnění jejich bojových úkolů.

Rozvoj velení vojskům PVO v posledních letech, jakož i celého systému velení v sovětských ozbrojených silách, je usku- tečňován cílevědomě a v souladu s celkovými směry zdokonalování řízení, obsaženými v materiálech XXIV., XXV. a XXVI. sjezdu KSSS: zvyšování vědecké úrovně, zavádění systémového a komplexního pří-

stupu, programově cílové metody, snížení značného množství stupňů struktur řízení, přesné stanovení funkcí každého stupně řízení, optimalizace metod přijetí rozhodnutí a plánování, používání soudobých matematických metod, výpočetní techniky a automatizovaných systémů velení.

Teoretické správné pochopení mnohostranných zkušeností z této práce je velmi aktuální záležitostí, a to nejen pro vojska PVO, ale pro všechny druhy ozbrojených sil a druhy vojsk.

Při vytváření jakékoliv teorie je důležité především stanovit objekt a předmět zkoumání a objasnit jeho místo v příslušném systému znalostí.

Objektem zkoumání teorie velení vojskům PVO je velení všem druhům činnosti vojsk PVO a všechny aspekty jejich velení. **Předmětem** zkoumání jsou specifické objektivní zákony a principy velení vojskům PVO, vlastní jen jeho funkci, struktura, organizace a rovněž způsoby rozvoje příslušných systémů velení a metod práce velitelů a orgánů velení.

V oblasti velení vojskům PVO působí různé druhy zákonů: zákony dialektiky,

společenského života, obecné zákony řízení, zákony řízení sociálních procesů, obecné zákony války a ozbrojeného zápasu, specifické zákony bojového použití a výstavby vojsk PVO, obecné zákony velení vojskům a nakonec **specifické zákony, které jsou vlastní jen velení vojskům PVO.** Zvláště tyto zákony jsou hlavním prvkem předmětu teorie velení vojskům PVO.

Při zjišťování a formulování těchto specifických zákonů je nutné opírat se o marxisticko-leninské zásady a rysy objektivních zákonů, o složitý a protikladný charakter jejich zobrazení v zákonech teorie a o hypotézy jako první formu zákonů teorie.

Na základě zkoumání spojitostí, vztahů v systémech velení vojskům PVO a použití obecných metodologických principů dialektického materialismu možno říci, že **pod zákony velení vojskům PVO je nutné chápat podstatné, stále a nutné spojitosti, vztahy, vlastní systémům velení vojskům PVO a podmiňující jejich činnost, strukturu a rozvoj.** Jsou to spojitosti, vztahy mezi orgány a objekty velení a dále mezi jednotlivými stránkami a směry činnosti velitelů a orgánů velení. Nejdůležitějším úkolem teorie je zjištění těchto spojitostí a vztahů a jejich vyjádření ve formě zákonů teorie.

Prvotní formou zákona každé teorie je vždycky hypotéza, která v dalším vyjadřuje potvrzení, upřesnění a úpravy na základě praxe. Jen potom může být stanoven, jak o tom hovořil B. Engels, „zákon v čisté podobě“. Taková je logika poznání objektivních zákonů. Proto v současném období rozpracování teorie velení PVO může být řada jejích zákonů zformulována na **úrovni hypotéz**, které vyjadřují spojitosti a vztahy mezi příslušnými jevy a o uvnitř nich mezi různými stránkami a prvky.

Mezi takové druhy zákonů zkoumané teorie je možné orientačně vyčlenit:

- závislost efektivnosti velení bojové činnosti vojsk PVO na vzdálenosti zjištění vzdušného nepřítele a rovněž na včasnosti a přesnosti bojové informace,

- soulad struktury systému velení a funkcí každého velitelského stupně s reálnými možnostmi přímo ovlivňovat průběh a výsledek bojové činnosti při ničení prostředků vzdušného napadení nepřítele,

- závislost efektivnosti velení bojové činnosti při ničení letounů nepřítele na minimálních stupních splnění hlavních funkcí velení,

- převaha vztahů, založených na principech přímého podřízení, při organizaci velení různým silám a prostředkům, určeným pro boj se vzdušným nepřítelem,

- závislost efektivnosti velení na odolnosti proti rušení prostředků zjišťování vzdušného nepřítele a rovněž systémů předávání bojových informací,

- soulad předem stanoveného způsobu určování úkolů k ničení vzdušných cílů s „dobou relevantnosti“ bojových informací. (Pod „dobou relevantnosti“ se chápá časový interval od přijetí informace o cíli na konkrétním stupni systému velení do doby, kdy musí být cíl zničen do čáry (prostoru) splnění svého úkolu, tj. do čáry odpálení raket „vzduch—země“ nebo do čáry shozu pum.)

Oprávněnost některých těchto zákonů je možné teoreticky zdůvodnit, potvrdit propočty a dalšími jen praxí. Avšak výzkum a praxe svědčí o tom, že nedodržení těchto zákonů nevyhnutelně vede ke snížení efektivnosti velení, narušení racionálního rozdělení funkcí mezi orgány velení, přesytení spojovacích kanálů nadbytečnými informacemi, snížení rychlosti předávání zvláště důležitých zpráv a k opožděnému doručení rozhodnutí a povelů vykonavatelům. To vše vede ke zbytečné komplikaci velení, neopodstatněnému vynaložení sil a prostředků a nakonec k neúplné nebo opožděné realizaci možností vojsk a někdy i nesplnění bojových úkolů. Praxe potvrzuje oprávněnost těchto hypotéz a dává jim charakter zákonů.

Studium a formulování zákonů teorie velení vojskům PVO má velký teoretický a praktický význam. Samotný proces jejich poznávání hraje významnou úlohu při vědeckém objasnění příslušných jevů, předvídání a prognózování událostí, spojených s vedením boje se soudobými a perspektivními prostředky vzdušného napadení. Znalost těchto zákonů je mohutnou zbraní v rukou velitelů, štábů a politických orgánů vojsk PVO.

V praktické činnosti lidé většinou nepoužívají bezprostředně zákonů teorie, nýbrž na jejich základě rozpracovaných poznání a zobecnění velkého množství zkušeností principů a návodů. Principy velení vojskům vyjadřují rozhodující ideje o organizaci (funkcích, struktuře, organizačních formách) a metodách velení vojskům a vědecké organizaci práce v oblasti velení. Jímí se řídí velitelé a orgány velení ve své praktické činnosti.

Ve velení vojskům PVO plně platí obecné principy velení v ozbrojených silách, tj.:

- jednota politického a vojenského řízení,

- centralizace velení s ponecháním rozsáhlé iniciativy podřízeným při určování způsobů splnění úkolů,

- náročnost a vytrvalost při uvádění rozhodnutí a plánů do života,
- operativní a pružné reagování na změny situace,
- osobní odpovědnost velitelů a náčelníků za svá rozhodnutí a plánovanou činnost.

Všechny tyto obecné principy se projevují u vojsk PVO specificky, v souladu s charakteristickými zvláštnostmi bojové činnosti daného druhu ozbrojených sil a druhů vojsk, které jsou jejich součástí. Zjištění této specifiky a na jejím základě formulování příslušných výchozích zásad je jedním z úkolů teorie velení vojskům PVO.

Současně s tím existuje mnoho dílčích specifických principů, které jsou typické pro velení vojskům PVO. Tyto principy musí být rovněž zkoumány jako hlavní zásady teorie a praxe velení vojskům PVO.

Nejdůležitější vlastností principů teorie je jejich nutný soulad se zákony této teorie. Princip, který by byl v rozporu třeba jen s jedním ze zákonů teorie, nemůže tvořit jeho hlavní zásadu. Je buď vymyšlený nebo není ještě zformulovaný.

Principy je účelné seskupovat podle druhů činnosti v oblasti velení. V teorii velení vojskům PVO je nezbytné zvláště vyčlenovat specifické principy sběru a zpracování bojových informací organizace a činnosti bojových směn velitelů, stanovišť, určování úkolů vojskům, kontroly atd.

Ve velení vojskům PVO jsou charakteristické tyto specifické principy sběru a zpracování bojových informací:

- maximální automatizace procesů sběru a předávání zpráv o zjištěných vzdušných cílech,
- „seskupování vzdušných cílů“ podle úkolů a funkce, které plní konkrétní stupně systému velení,
- zabezpečení přesnosti zpráv, které charakterizují prostorové rozmístění vzdušných cílů při předávání bojových informací,
- předávání bojových informací na VS v přesně stanovené formě a s příslušným stupněm utajení atd.

Konkrétní úlohu principů v praxi a stupně koncentrace v nich předcházejících zkušeností je možné posuzovat na příkladu zkoumání principů organizace a činnosti bojových směn VS. Určují hlavní směry práce příslušníků směn, které zabezpečují řešení všech úkolů velení, dodržování systémového a komplexního přístupu v práci. Mezi ně patří:

- zabezpečení (bez zvláštního vyžadování) předávání zpráv průzkumu o vzduš-

ném nepříteli a o vlastních vojscích podle příslušné odbornosti na VS,

- zobrazení zpráv o situaci ve formě specifických smluvných značek na obrazovkách, planšetách a tabulích,

- soustředění hlavních tvůrčích úsilí bojových směn na předvídání a prognózování rozvoje událostí s cílem zabezpečit včasné přijetí rozhodnutí na další činnost,

- přísné dodržování dříve stanoveného způsobu určování úkolů ke zničení vzdušných cílů,

- všestranné zdůvodnění rozhodnutí příslušnými operačně taktickými propočty atd.

V současné době se staly tyto principy již zásadami. Cesta jejich poznání a osvojení nebyla ovšem prostá a představovala léta úporného hledání a celá období zdokonalování velení.

Společně s principy, charakteristickými pro jednotlivé druhy činnosti velení, zaujímají v praxi významné místo podstatné, obecné principy velení, na jejichž základě jsou určovány požadavky na všechny druhy činnosti velení. Tyto požadavky, ke kterým je možné začlenit pevnost, nepřetržitost, operativnost a utajení, se rozšiřují dále o sběr a zpracování informací, činnost velitelů a štábů při přípravě rozhodnutí, plánování a řízení vojsk v průběhu bojové činnosti. Kromě toho v současných podmínkách nabývají v teorii a praxi velení vojskům PVO na velkém významu takové principy, jako jsou: kvantitativní zdůvodnění optimálnosti rozhodnutí a plánů, prvotní automatizace procesů velení, které musí být plněny v minimálně krátké době atd.

Při zkoumání teoretických otázek velení je nutné mít na zřeteli, že každá vědecká teorie získává jen tehdy poměrně samostatný charakter, je-li úzce spojena s obecnou metodologií a je-li schopna vysvětlit nejen jednotlivé, ale také společné. K tomu, aby dílčí teorie nebyla abstraktní a málo účinná, je nutné, aby byla schopna „vstřebávat“ a využívat zákonů a principů jak odpovídajících obecných teorií, tak i analogických dílčích (specifických) teorií stejné úrovně.

Proto teorie velení vojskům PVO musí nejen poznávat, zdůvodňovat a využívat zákonů a principů společné teorie bojového použití a výstavby vojsk PVO, ale také přihlížet a zavádět všechno cenné, co rozpracovala společná teorie velení vojskům a dílčí teorie velení vojskům jiných druhů ozbrojených sil. Takové vzájemné pronikání teorií je i jednou z důležitých podmínek jejich rozvoje. Současná podstata

každé z nich je určována systémem vojenskovodeckých znalostí o daném druhu ozbrojených sil.

Teorie velení vojskům PVO musí být zkoumána jako specifická, poměrně samostatná část společné teorie velení ozbrojeným silám a současně jako součást prvků teorie bojového použití a výstavby vojsk PVO, která vysvětluje všechny aspekty jejich použití, včetně otázek velení. Přitom teorie velení se řídí zásadami teorie bojového použití a výstavby vojsk PVO, zejména zásadami teorie operačního umění a taktiky toho druhu ozbrojených sil, protože všechny jejich zásady jsou realizovány prostřednictvím velení.

Teorie velení vojskům PVO má svůj **pojmový aparát**. Ústředním pojmem zkoumané teorie je „**velení vojskům PVO**“. Pod ním je nutné chápat cílevědomou činnost velitelů, štábů a politických orgánů vůči podřízeným vojskům, uskutečňovanou v zájmu dosažení cílů protivzdušné obrany a splnění určených bojových úkolů. Nejdůležitějším cílem velení vojskům PVO je zabezpečit včasné zasazení potřebného množství sil PVO do boje nebo sražení ke zničení vzdušného nepřítele v prostorech, které mají nepřipustit úder y ze vzduchu na bráněná vojska, prostory a objekty.

Teorie velení vojskům PVO studuje celý souhrn metod, používaných ve velení vojskům. Zvláštní pozornost však věnuje specifickým metodám hodnocení vzdušné operace, předvídání a prognózování pravděpodobného charakteru činnosti vzdušného nepřítele, přijetí rozhodnutí a stanovení úkolů k odražení úderů ze vzduchu. Zvláště se vyznačují svou specifikou metody sběru, zpracování a předávání bojových informací, kde má rozhodující význam efektivní využívání automatizovaného systému velení. Proto teorie velení vojskům je povolána k tomu, aby rozpracovávala příslušné otázky součinnosti člověka a stroje, kolektivu lidí a systémů strojů.

Teorie velení vojskům PVO svou strukturou může zahrnout celkové základy a řadu poměrně samostatných dílčích teorií, které objasňují specifiky velení na taktických a operačních stupních. Kromě toho v jejím rámci mohou být vyčleněny části, které zkoumají velení v druzích vojsk PVO, automatizaci velení vojskům PVO, velení pohotovostním silám, požadavky na velitelské kádry, metody hodnocení kvality velení atd. Tato diferenciace je bezesporu účelná, protože podrobnost celkových základů a všech součástí teorie je vždy hlavním způsobem rozvoje, prohlubování a

zvyšování zdůvodněnosti a důležitosti praktických návodů.

Každá z těchto dílčích teorií může mít za určitých okolností svůj (pochopitelně užší) předmět a musí zkoumat svůj okruh zákonitostí, organizací a činností konkrétních podsystémů a metody práce určitých orgánů velení.

V soudobých podmínkách nabývají na stále větším významu teoretické problémy, spojené s **automatizací systému velení vojskům PVO**. Je to podmíněno tím, že v dnešní době i jednotlivé jeho stupně v důsledku maximálního omezení času nemohly by úspěšně plnit své úkoly bez nejdokonalejších prostředků automatizace. Protořadý význam má otázka stanovení racionálního rozdělení úkolů a funkcí mezi stupni systému velení se snížením počtu stupňů, které jsou zapojeny do plnění konkrétních funkcí. Je jednou z nejdůležitějších otázek v teorii velení vojskům PVO. Její řešení umožňuje získat přesné návody: ve kterých případech jsou nutné automaticky pracující systémy velení, ve kterých postačují automatizované systémy a kdy je možné se spokojit s automatizací a mechanizací jen jednotlivých informačních a výpočetních procesů.

Důležité místo v teorii velení vojskům PVO zaujímají rovněž otázky automatizace procesů přijetí rozhodnutí, doručení úkolů vykonavatelům, kontroly činnosti vojsk a dokumentování. Automatizace je schopna uvolnit hlavní funkcionáře od nutnosti plnit mnohé tzv. technologické (netvůrčí) funkce.

Rozvoj každé teorie závisí v první řadě na rychlosti řešení nových aktuálních úkolů. Za zvláště palčivé problémy v současné vědě velení je možné vyčlenit takové, jejichž podstatou je: centralizace — decentralizace; organizace, která odstraňuje zbytečnou složitost; optimalizace, úplná a včasná realizace rozhodnutí a plánů; automatizace v činnosti orgánů velení atd. Přitom centralizace a decentralizace je považována jako podvojná dialektická kategorie, která ukazuje na nutnost racionálního skloubení těchto nejdůležitějších principů k dosažení maximální efektivnosti velení. Zbytečností je chápána složitost, která vzniká jako výsledek omylů při organizaci velení.

Při řešení všech těchto otázek je důležité mít k dispozici objektivní zhodnocení stupně realizace rozhodnutí a plánů v konkrétních podmínkách situace. To umožní včas přijímat opatření, která zabezpečí bezpodmínečné dosažení plánovaných cílů.